

Pedagogische sensitiviteit van de leraar gedefinieerd

Karin Diemel

Leerkrachten moeten in hun klas en in het omgaan met de leerlingen vaak *direct* besluiten nemen. Deze besluiten zijn afhankelijk van wat *hier en nu* gebeurt. Met andere woorden, leerkrachten besluiten vaak wat pedagogische en of didactisch wenselijk is 'in het moment'. Leerkrachten nemen hierbij onbewust meerdere soorten kennis mee, zoals kennis vanuit eigen ervaringen en kennis uit eerdere ervaringen met leerlingen, kennis over de situatie en theoretische kennis. Er wordt ook wel gezegd dat leerkrachten bij het nemen van deze directe besluiten gebruik maken van 'tacit knowledge' (Polanyi, 1966), dat is de meer verborgen, intuïtieve en praktisch belichaamde kennis.

In het hart van de *directe actie* ligt dus een kernpunt van onderwijzen, waarbij pedagogische sensitiviteit een voorwaarde vormt voor het adequaat omgaan met leerlingen en tegelijk hiermee verweven is (oa. Van Manen, 2014). Pedagogische sensitiviteit wordt wel omschreven als weten of kunnen aanvoelen wat pedagogisch juiste keuzes zijn in pedagogische situaties die niet te voorspellen zijn.

Het begrip pedagogische sensitiviteit komt voort uit de ontwikkelingspsychologie waarbij het beschreven en onderzocht is door Mary Ainsworth e.a. (1978) als onderdeel van vooreerst typisch moederlijk gedrag bij baby's. Later is het ook onderzocht als kenmerk van vaderlijk en andere opvoedersgedrag. In de vroege periode van de kinderlijke ontwikkeling kenmerkt pedagogische sensitiviteit zich door het weten wat dit kind nodig heeft in deze situatie, al voordat dit kind het goed kan aangeven wat het nodig heeft, waarbij de opvoeder het pedagogisch doel in het opvoeden in het oog houdt. Belangrijk hierbij is dat de ouder of opvoeder het gedrag van het kind precies en alert waarneemt en dit gedrag juist interpreteert, voordat hij of zij op een geschikte of adequate wijze handelt.

Max van Manen heeft vanaf de jaren negentig van de vorige eeuw het begrip pedagogische sensitiviteit omschreven als ook een wezenlijk kenmerk van leerkrachtgedrag. Het alerte waarnemen en interpreteren van leerlinggedrag en vandaaruit handelen met 'tact' en kijkend naar de pedagogische doelen is essentieel voor onderwijzen. De doelen kunnen, al of niet bewuste, persoonlijke doelen van de leerkracht zijn, maar ook onderwijsdoelen die zijn vastgesteld vanuit de school, methode of wet.

In pedagogisch-didactische interacties met leerlingen zoeken leerkrachten 'in een split second' dan vaak een balans tussen diverse belangen, zoals het belang van de leerling, medeleerlingen, het onderwijsprogramma, de doelen, het eigen perspectief en waarden en normen.

pedagogische sensitiviteit gaat dus over wat de leraar in een specifieke situatie precies waarneemt van de taal en expressie van de leerling(en) en de situatie. Vervolgens speelt dit een rol in hoe hij of zij dit interpreteert. Tenslotte is het van invloed op hoe de leerkracht met inachtneming van de leerling en de pedagogische doelen met *tact* handelt naar de persoon van de leerling (Van Manen, 2014). Dat wil zeggen op zo'n manier

dat de boodschap respectvol wordt gedragen door de wijze van handelen via oogcontact, mimiek, taal of actie en zodanig dat de leerling deze boodschap of actie van de leerkracht begrijpt.

Ainsworth, M.D.S., S.M. C. Blehar, E. Waters & S. Wall (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale (NJ): Lawrence Erlbaum.

Diemel, K. (2014). Onderzoek doen in een inter-organisatieel netwerk. In: Klatter, E & Kools, Q (red) *Inspiratiebundel*. Fontys Hogescholen

Polanyi, M. (1966) *The Tacit Dimension*, Garden City, NY: Double day & Company.

<http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2011/05/23/brief-actieplannen.html>.
verkregen op 04112013

Van Manen, 2014. *Weten wat te doen wanneer je niet weet wat te doen. Pedagogische sensitiviteit in de omgang met kinderen*. Nivoz. www.Nivoz.nl